

Кушнір Л. К., здобувачка вищої освіти;
Стефанець В. Б., асистент кафедри журналістики
ЧНУ імені Юрія Федьковича

ІСТОРИЇ ВІЙНИ: ЖУРНАЛІСТИКА, ЩО ТВОРИТЬ НАРАТИВ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

В умовах повномасштабної війни журналістика виконує не лише інформативну, а й важливу соціокультурну функцію – вона бере участь у формуванні колективної пам'яті, посиленні громадянської стійкості та національної ідентичності. У тезах розглянуто трансформацію українських медіа у напрямі фіксації особистісних історій як засобу осмислення досвіду війни.

Ключові слова: журналістика рішень, трансформація суспільства, живі голоси війни.

За одинадцять воєнних років з часу прихованої (2014) та повномасштабної (2022) агресії Росії проти України мільйони українців та українок переосмислили й переосмислюють сенс свого життя, його пріоритети й цінності. Усі ми отримали новий досвід. Але передусім йдеться про наших військових, які, захищаючи цивільне населення, платять на війні найвищу ціну. Це також і волонтери, які стали невід'ємною частиною нашого сьогодення. Це і медики – ангели-рятівники, від професійності та мужності яких залежать життя як захисників, так і мирних громадян. Це й ті цивільні мешканці, які змушені залишати обпалені війною рідні домівки.

Українські медіа чимало пишуть про таку трансформацію суспільства, наприклад, онлайн-журнал «Reporters», що спеціалізується на репортажній журналістиці, фокусуючись на людському досвіді, а не лише на фактології. Видання послідовно реалізує місію «олюднення війни» через живі голоси очевидців, історії солідарності та відновлення, займаючи нішу глибокого документування суспільних змін у час війни. Ілюстрацією цього підходу є публікація «Людина на війні» – добірка історій, що розкривають війну через особисті переживання героїв. Це матеріали про евакуацію мирного населення з міста Ірпінь, розповідь вагітної жінки, пораненої під час обстрілу пологового будинку в Маріуполі, історія бійця тероборони, який прикриває від уламків російської міни фотожурналістку The New York Times, рефлексії пораненого українського солдата, який щойно вийшов з бою тощо [1].

Такі історії – це не просто спогади, а живий літопис нашого часу. Фіксуючи ці свідчення, журналістика допомагає суспільству осмислити зміни та формує

історичну пам'ять. Відтак важливим є дослідження зафіксованих живих голосів війни наших сучасників, які пережили та продовжують переживати воєнний досвід. Такі свідчення дають змогу виявити глибокі трансформації в самосвідомості та соціальних ролях українців. У цьому контексті показовим є медійна практика, що тяжіє до «журналістики рішень» – коли в центрі уваги медіа не лише трагедія, але й опір, адаптація, надія. У цьому ключі, коли журналіст розповідає не лише про проблеми, але й про те, як люди з ними справляються, працюють сьогодні «The Ukrainians», «Тексти» (texty.org.ua), «Суспільне» тощо.

Медіаекспертка, яка активно займається вивченням проблем інформаційної гігієни, медіаосвіти та мовної етики в публічному дискурсі, Олена Тараненко, говорячи про правила роботи з інформацією у воєнний час, акцентує на важливості дотримання журналістських стандартів у період війни. Зокрема, на необхідності перевірки інформації, а також на етичних аспектах роботи журналістів у воєнний час. Вона підкреслює, що журналістика в умовах війни стає простором для етичної рефлексії та колективного узагальнення пережитого [4]. Працюючи з інформацією у воєнний час, журналісти також стикаються з питанням про те, де пролягає межа між правом суспільства знати правду та необхідністю дотримуватися обмежень під час воєнного часу. Громадська організація «Детектор медіа», яка підтримує демократичні цінності в журналістському середовищі, обстоює дотримання професійних стандартів в українських медіа та аналізує якість їх контенту, підкреслює важливість збалансованого підходу до висвітлення воєнних подій. Зокрема, про це йшлося на панельній дискусії «Ukraine Reported: Етика висвітлення війни», де було обговорено етичні виклики, з якими стикаються журналісти під час висвітлення війни, та подано рекомендації щодо відповідального інформування [5]. Відтак можемо говорити про те, що українські медійники сьогодні мають справу не з традиційною адміністративною цензурою, а з новою формою – усвідомленим самоконтролем, продиктованим безпековими міркуваннями. У таких умовах вітчизняна журналістика формує етичну культуру воєнного часу, в якій журналісти виступають не лише інформаторами, а й відповідальними учасниками національного спротиву, залишаючись під час цього вірними професійним стандартам.

Щобільше, журналістська робота на передовій може стати внеском у фіксацію воєнних злочинів агресора. Наприклад, медіа Frontliner, засноване Андрієм Дубчаком, спеціалізується на воєнних репортажах, зокрема на висвітленні подій на лінії фронту та фіксуванні доказів воєнних злочинів, скоєних Росією. Сам Дубчак – військовий фоторепортер, засновник незалежного медіапроєкту Donbas Frontliner, один з перших стримерів Майдану, який з 2014 р. документує війну на Сході України. У відеоінтерв'ю для проєкту «Культура на часі» від Суспільне Культура фоторепортер розповів про силу фотографії у висвітленні війни та емоційний вплив зображень на аудиторію. «Коли людина дивиться на фото – вона більше думає», – зазначає А. Дубчак, підкреслюючи, що фотографія змушує зупинитися,

вдивитися в деталі та переосмислити побачене. Досвід роботи фоторепортера на передовій допомагає зрозуміти етичні виклики щодо фіксації воєнних злочинів. Зокрема, фотознімки можуть стати доказами для міжнародних судів [7].

Наше дослідження «Позначені війною», творча, журналістська частина якого здійснюється нині на базі чернівецького медіа «Молодий буковинець» – це серія інтерв'ю про українців, яких змінила війна. Але насамперед це матеріали про кожного з нас, бо всі ми – частинки цієї війни. Вона нас змінила, зробила сильнішими, відкрила нові сенси та ролі. Історія про військового, який втратив нижню ліву кінцівку – це розповідь не про втрату, а про силу волі людини та шлях до відновлення. Волонтер у журналістському матеріалі – не просто той, хто допомагає ЗСУ, а той, хто бере на себе відповідальність. Цивільна людина і війна – це ще одна історія про життя, що розділене на «до» і «після». Як-от про дівчину з Харкова, яка навчалася в рідному місті, мала роботу, будувала плани, а одного дня прокинулась від вибухів російських снарядів і ракет. Лікар у журналістському матеріалі – не лише герой-рятівник, а й людина, якій так само болять рани покалічених російськими бомбами та ракетами українців. З творчого боку наше дослідження показує багатовимірність людських історій у контексті війни, підкреслює важливість ролі кожного громадянина у суспільстві, формує глибше розуміння сьогодення, позаяк сьогодишню роль медіа бачимо в актуалізації теми патріотизму.

Журналістика у часи війни в Україні виконує критично важливу суспільну функцію: з одного боку, вона інформує, а з іншого – формує моральні орієнтири, зміцнює єдність і стає інструментом творення національної ідентичності, пам'яті та суспільної стійкості. Медіа, котрі працюють з особистими історіями, відіграють унікальну роль – вони не лише фіксують події, а й творять наратив національної стійкості. А цілком зрозумілі у воєнний час обмеження щодо висвітлення воєнних тем в українських реаліях не придушують свободу слова, а змінюють її вектор – на обачність, відповідальність і співучасть. Відтак журналістика нині – це не лише інформування, але й важливий інструмент формування нових суспільних настроїв.

Список літератури

1. Людина на війні. *Reporters*. 24.08.2022. URL: <https://reporters.media/lyudyna-na-vijni/>
2. Рекомендації КЖЕ щодо висвітлення загибелі людей під час війни. *Комісія з журналістської етики*. 04.05.2022. URL: <https://cje.org.ua/statements/rekomendatsii-kzhe-shchodo-vysvitlennia-zahybeli-liudey-pid-chas-viyny/>
3. Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні. З досвіду роботи Комісії з журналістської етики: аналітично-довідковий збірник / за заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Куш, М. Дворового, О. Погорелова. Київ: Комісія з журналістської етики, 2022. 90 с.

4. Тараненко О. «Правила роботи з інформацією у воєнний час»: онлайн-лекція для сквородинівців. *Університет Григорія Сковороди в Переяславі*. 30.03.2022. URL: <https://uhsp.edu.ua/2022/03/30/pravylyla-roboty-z-informacziyeyu-u-voynnyj-chas-olena-taranenko-prochytala-onlajn-lekcziyu-dlya-skovorodynivcziv/>

5. Семенюта І. Журналістська етика під час війни: як показати реальність у рамках стандартів. *Детектор медіа*. 14.08.2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/215507/2023-08-14-zhurnalistska-etyka-pid-chas-viyny-yak-pokazaty-realnist-u-ramkakh-standartiv/>

6. Мапа рекомендованих медіа. *Детектор медіа*. Б. д. URL: <https://map.detector.media/>

7. «Коли людина дивиться на фото – вона більше думає» – Андрій Дубчак про фотожурналістику і війну. *Суспільне Культура*. *YouTube*. 13.08.2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nGJ91TCEHuM>